

İSÂ EFENDİ, Sütçüzâde

dir (1603-1617). İsâ Efendi'nin ölüm tarihi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Dönemine daha yakın olan İbrâhim Cevrî'nin (ö. 1065/1654) divanında yer alan Sütçüzâde'nin vefatına dair tarih kıtasındaki mısraın 1037 (1628) yılını vermesine karşılık Ebûîshakzâde Esad Efendi ve Müstakimzâde gibi bazı kaynaklarda onun 1047 (1637) yılında öldüğü kaydedilmiştir. Oğlu Abdüllatif Efendi de (ö. 1099/1688) zamanın tanınmış şair ve müzikşinaslarındandır.

İsâ Efendi, hânendeliğinin yanı sıra bestekârlığı ile de devrinin önemli müzikşinasları arasında yer almıştır. Esad Efendi *Atrabü'l-âsâr*'da onun elli kadar eser bestelediğinden söz eder. El yazması güfte mecmualarında dinî ve din dışı sahadaki bazı eserlerine rastlanmaktaysa da Yılmaz Öztuna, İsâ Efendi'nin bir saz eseriyle bir sözlü eserinin zamanımıza ulaştığından bahsetmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâfız Post, *Mecmûa*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1724, vr. 97^b; Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 19^b-20^a; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 637, vr. 9^a; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 31, 43, 60; Hüseyin Ayan, *Cevrî: Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum 1981, s. 325-326, 387; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 143, 148; Hüseyin Sadettin Arel, "Türk Bestekârlarının Tercemihalleri: İsa Efendi, Sütçüzâde", *MM*, sy. 15 (1949), s. 22; Hayri Yenigün, "Sütçü Zâde İsa ve Andelîb", *a.e.* sy. 132 (1959), s. 374-376; Öztuna, *BTMA*, I, 391.

NURİ ÖZCAN

İSÂ b. MÛSÂ

(عيسى بن موسى)

Ebû Mûsâ el-Murtazâ

İsâ b. Mûsâ b. Muhammed el-Hâşimî
(ö. 167/783)Abbâsî hânedanına mensup
vali ve kumandan, veliaht.

103 (721) yılında Humeyme'de doğdu ve burada yetişti. Abbâsî halifeleri Ebû'l-Abbâs es-Seffâh ile Ebû Ca'fer el-Mansûr'un yeğenidir. Babası 108'de (726) ölünce İbrâhim el-İmâm'ın himayesinde büyüdü (İbn Asâkir, XLVIII, 8, 9). Abbâsî ihtilâli sırasında amcası Ebû'l-Abbâs es-Seffâh ve ailenin diğer mensuplarıyla birlikte Humeyme'den Kûfe'ye gitti ve amcasının halifeliliğine destek verdi (132/749). Ebû'l-Abbâs es-Seffâh halife olunca onu, Vâsıt'ta Emevîler'in son Irak genel valisi Ebû Hâlid İbn Hübeyre'yi kuşatmış olan Hasan b. Kahtabe'ye yardıma gönderdi

(Taberî, VII, 431). Aynı yıl Kûfe valiliğine tayin edildi. 134 (752) ve 143 (761) yıllarında hac emîrliği yaptı. Seffâh tarafından Ebû Ca'fer el-Mansûr'dan sonra ikinci veliaht olarak seçildi. 136'da (754) Seffâh'ın ölümü üzerine hac emîri olarak Mekke'de bulunan Ebû Ca'fer el-Mansûr adına halifelik için biat aldı.

İsâ b. Mûsâ, Ebû Ca'fer el-Mansûr döneminde Muhammed b. Abdullah el-Mehdî (en-Nefsüzzekiye) ve kardeşi İbrâhim liderliğindeki Hz. Ali evlâdının isyanlarının bastırılmasında önemli rol oynadı. Aralarında Humeyd b. Kahtabe'nin de bulunduğu ünlü kumandanlar idaresindeki büyük bir orduyla Muhammed en-Nefsüzzekiye üzerine gönderildi. Medine'ye yaklaştığında Muhammed en-Nefsüzzekiye'ye ve Medine halkına mektuplar göndererek teslim oldukları takdirde can ve mallarının emniyet altında olacağını bildirdi. Muhammed en-Nefsüzzekiye ise ona kendisinin meşrû halife olduğuna dair cevabî mektubunu yazdı ve kendisine itaat etmesini istedi. Bunun üzerine şehri kuşatan İsâ, tekrar eman teklifinde bulunduysa da olumlu cevap alamadı. Medine halkının bir kısmı Abbâsî kuvvetleri tarafından öldürüldü, bir kısmı da savaştan çekildi. Muhammed en-Nefsüzzekiye çatışmalar sırasında öldürüldü (14 Ramazan 145 / 6 Aralık 762). İsâ b. Mûsâ, Medine'yi Abbâsî hâkimiyeti altına aldıktan sonra Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un emriyle, Basra'da ağabeyi Muhammed en-Nefsüzzekiye adına isyan etmiş olan İbrâhim b. Abdullah üzerine yürüdü. Kûfe'ye 95 km. mesafedeki Bâhamrâ'da İbrâhim'le karşılaşan İsâ savaş sırasında yaralanınca ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. İbrâhim'in ordusunun geri dönmesi üzerine tekrar saldırıya geçen Abbâsî kuvvetleri galip geldiler. Ağır yaralanan İbrâhim öldürüldü (25 Zilkade 145 / 14 Şubat 763).

Oğlu Muhammed el-Mehdî'yi veliaht yapmak isteyen Ebû Ca'fer el-Mansûr, İsâ'dan veliahtlıktan feragat etmesini istedi (147/764). İsâ veliahtlıktan çekilmeyeceğini söyleyince Kûfe valiliğinden azledildi. Ancak Mansûr'un baskıları ve tahkir edici davranışları karşısında Mehdi'nin veliahtlığını kabul etmek zorunda kaldı. İsâ'nın buna karşılık kendisi ve ailesi için çok miktarda para aldığı kaydedilir (*a.g.e.*, VIII, 25). Bu arada Mansûr'un halifelik iddiasında bulunan amcası Abdullah b. Ali b. Abdullah'ı İsâ'ya teslim ederek onu öldürmesini istediği, bunun aynı zamanda kendisini de ortadan kaldırmaya yönelik

bir plan olduğunu farkederek İsâ'nın onu öldürmediği nakledilir (*a.g.e.*, VIII, 7-8). Mansûr'un 151 (768) yılında kendisi, oğlu Mehdi ve İsâ b. Mûsâ için yeniden biat aldığı, bu merasimde halife ve Mehdi'nin eli öpülürken İsâ'nın elinin sadece tutulduğu kaydedilmektedir. Muhammed el-Mehdi tarafından da veliahtlıktan vazgeçmeye zorlanan İsâ, para karşılığında Mehdi'nin oğulları Mûsâ el-Hâdî ve Hârûnürreşid lehine veliahtlıktan çekildi (160/776). 167 (783) yılında Kûfe'de vefat etti, 168'de (784-85) öldüğü de kaydedilir.

Bağdat'ın kuruluş çalışmalarına katıldığı anlaşılan İsâ b. Mûsâ'nın burada bir sarayı bulunmaktaydı. Ayrıca Nehrû İsâ diye bilinen su kanalı onun adına izafe edilmektedir. Kûfe yakınlarında muhtemelen Ehl-i beyt mensuplarına yönelik olarak stratejik bir noktada inşa edilen Uhaydir Kalesi'nin de kendisi tarafından yaptırıldığı kaydedilmektedir. Şiirle de meşgul olan İsâ b. Mûsâ'nın bazı şiirleri günümüze kadar gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Ensâb*, III, 121, 127, 143, 187, 252-255, 269, 273-274; Ya'kübî, *Târîh*, II, 350, 362, 366, 368-369, 376-380, 384, 390, 395, 399; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VII, 423, 428, 431, 458, 465, 470-471, 516, 565, 577, 579 vd., 588, 597, 609, 642, 647; VIII, 7-8, 9 vd., 25, 39, 121, 124 vd., 164; Nevbahî, *Firaku's-Şi'a*, s. 50-51; Ebû Bekir es-Sûlî, *Eş'âru evlâdi'l-hulefâ* (nşr. J. H. Dunne), Beyrut 1401/1982, s. 309-323; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Meşkâtü'l-Şi'âliyyîn* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 267-270, 344-349; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XLVIII, 7-20; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 409, 445, 454, 463, 512, 543 vd., 567-571, 577, 581; VI, 44, 75; K. A. C. Creswell, *A Short Account of Early Muslim Architecture*, Middlesex 1958, s. 200-203; F. Omar, *The Abbasid Caliphate*, Baghdad 1969, s. 236-238, 243-245; W. Caskel, "al-Uhaydir", *Isl.*, XXXIX (1964), s. 28-37; D. Sourdel, "İsâ b. Mûsâ", *EP* (İng.), IV, 88.

ABDÜLMÜN'İM MÂCİD

İSÂ b. MÛHENNÂ

(عيسى بن مهنا)

Şerefüddin İsâ
b. Mühennâ b. Mâni' et-Tâî
(ö. 683/1284)

Memlûkler'le

Moğollar arasındaki savaşlarda
önemli rol oynayan bir Arap emiri.

Bâdiyetüşşâm'da yaşayan Âl-i Fazl kabilesinin reisidir. Fırat boylarında ve Kuzey Suriye'de güvenliğin sağlanmasında önemli rolü bulunan İsâ b. Mühennâ, Memlûk Sultanı Kutuz'un bölgede hâkimiyet kurmasına yardımcı oldu. Sultan